

Kvalita péče v psychiatrických léčebnách (2)

Lucie Rybová

Pokračování z předchozího čísla

4. Výsledky vlastního empirického šetření

Cíle šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo získat odpověď na tyto otázky: Jaká je současná situace v ČR v oblasti dodržování práv pacientů v psychiatrických léčebnách? Jsou pacienti v psychiatrických léčebnách informováni o svých právech během léčby? Jak jsou pacienti spokojeni s podmínkami léčby v psychiatrických léčebnách? Je možné využít měření spokojenosti psychiatrických pacientů s poskytovanou péčí léčebnách k hodnocení kvality této péče? Lze do monitorování práv pacientů v psychiatrických léčebnách zapojit i nevládní neziskové organizace sdružující uživatele psychiatrické péče?

Metodologie

Dotazník byl vytvořen v rámci řešení projektu Pacient pomáhá pacientovi – rozvoj patientských dobrovolnických aktivit v psychiatrických léčebnách za podpory Ministerstva zdravotnictví. Při tvorbě dotazníku byly zúročeny zkušenosti z projektu Patientských důvěrníků, který započal již v roce 2004. V roce 2008 tento projekt podpořil Úřad vlády ČR a díky tomu proběhlo dotazníkové šetření mezi pacienty.

Sběr dat

Distribuce dotazníků probíhala v období září až listopad 2008. Distribuci dotazníků mezi pacienty v psychiatrických léčebnách a sběr dat provedli pacienti s duševní poruchou, kteří jsou členy občanského sdružení uživatelů psychiatrické péče Kolumbus a účastní se projektu Patientských důvěrníků. Výběr zařízení, ve kterých proběhlo dotazování nebyl náhodný, ale šlo o zařízení, kde pacientští důvěrníci působí nebo kam mají přístup. Ve vzorku jsou zastoupeny tyto léčebny: Psychiatrická léčebna Beřkovice, Psychiatrická léčebna Bílá Voda, Psychiatrická léčebna Bohnice, Psychiatrická léčebna Brno-Bohunice, Psychiatrická léčebna Brno-Černovice, Psychiatrická léčebna Havlíčkův Brod, Psychiatrická léčebna Jihlava, Psychiatrická

léčebna Slavkov, Psychiatrická léčebna Šternberk, Psychiatrická léčebna Kosmonosy.

Popis souboru

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 192 pacientů z 18 různých zařízení. Hodnoceno bylo celkem 10 psychiatrických léčen (60 % z dotazovaných pacientů), 6 psychiatrických oddělení v rámci nemocnic (35 % z dotazovaných). Pacienti z ostatních typů zařízení byli zastoupeni v 1 %. Ostatní zařízení byla zastoupena ve dvou případech (tabulka 1).

Demografické údaje

Pohlaví respondentů

Ve výsledném vzorku mírně převažovaly ženy, kterých bylo 51 % (98 žen). Muži byli zastoupeni v 46 % (88 mužů). Pohlaví neuvádělo celkem 3 % (6 osob) z dotazovaných.

Vzdělání respondentů

Z hlediska vzdělání byli nejvíce zastoupeni pacienti se středním nebo středoškolským vzděláním, kterých bylo více než polovina (62 %, 120 osob). Pacienti s vysokoškolským vzděláním tvořili 8 % (16 osob). Vyšší odborné vzdělání měla 4 % respondentů (7 osob). 19 % respondentů (36 osob) mělo základní vzdělání. Vzdělání neuvádělo 7 % respondentů (13 osob).

Tabulka 1: Zastoupení respondentů v rámci typu zařízení

Typ zařízení	Muži	Ženy	Neuváděno	Celkem
Psychiatrická léčebna	57	55	3	115
Psychiatrická oddělení nemocnic	26	39	2	67
Ostatní	1	1	0	2
Neuváděno	4	3	1	8
Celkem	88	98	6	192

Předchozí hospitalizace

Pacienti byli dotazováni, zda již byli někdy dříve hospitalizováni. Z celkového počtu 192 dotazovaných bylo dříve hospitalizováno 74 % (141 osob). Neodpovědělo 7 % z dotazovaných (14 osob).

Délka hospitalizace

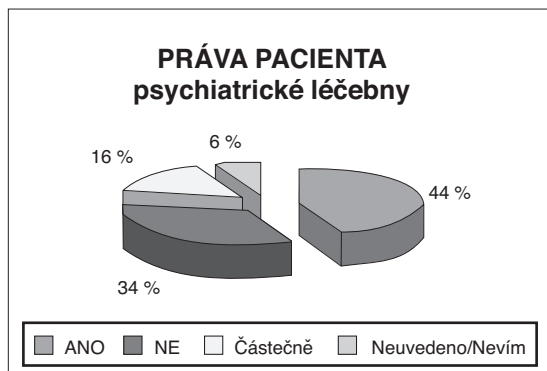
Déle než 3 dny bylo hospitalizováno 98,4 % z celkového počtu 192 dotazovaných pacientů. 77,6 % pacientů bylo hospitalizováno více než 15 dnů. 23 % pacientů (45 osob) bylo hospitalizováno 1–2 měsíce. 13,5 % pacientů bylo hospitalizováno v rozmezí 3–5 měsíců. 17 % pacientů (32 osob) bylo hospitalizováno déle než 10 měsíců, přičemž všichni byli hospitalizováni v psychiatrické léčebně.

Výsledky

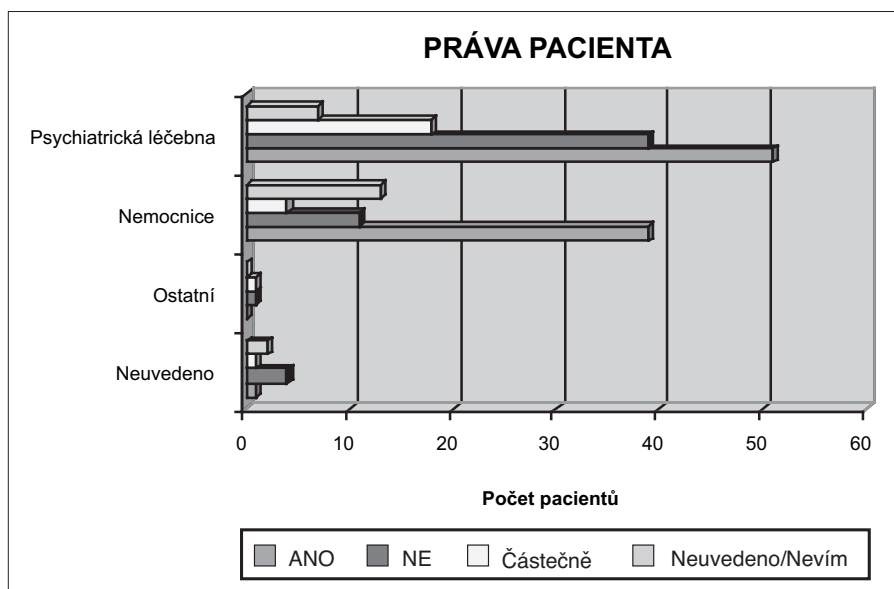
Informace o právech pacienta během léčby

Psychiatrické léčebny (graf č. 1)

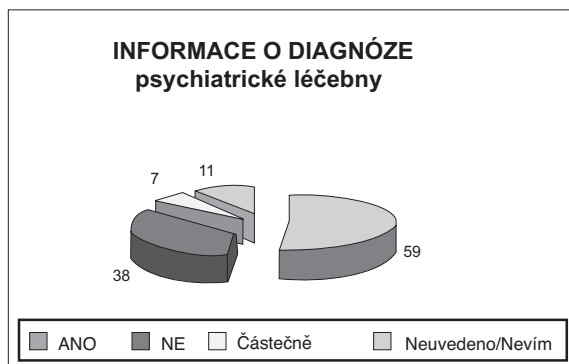
O právech během léčby nebylo v psychiatrických léčebnách informováno 34 % pacientů z celkového počtu 115 dotazovaných. Částečně bylo informováno 16 % pacientů (18 osob).

Graf I: Informování pacienta o jeho právech v léčebnách, N = 115

Graf II: Informování pacienta o jeho právech, N = 192

Graf III: Informace o diagnóze – léčebny, N=115

Všechna zařízení (graf č. 2)

Z celkového počtu všech 192 dotazovaných pacientů, nebylo o právech informováno 29 % (55 osob). Částečně bylo informováno 13 % pacientů (24 osob). Srovnání výsledků mezi psychiatrickými léčebnami a nemocnicemi je uvedeno v grafu č. 2.

Informace o diagnóze

Psychiatrické léčebny (graf č. 3)

Pouze 51 % pacientů (59 osob) z psychiatrických léčeben bylo informováno o své diagnóze. Informaci o diagnóze neobdrželo v psychiatrických léčebnách 33 % pacientů (38 osob) z celkového počtu 115 dotazovaných. Částečně bylo informováno 10 % pacientů (18 osob).

Všechna zařízení (graf č. 4)

O diagnóze nebylo informováno 30 % (57 osob) z celkového počtu 192 dotazovaných. Částečně

bylo informováno 9 % pacientů (18 osob). Srovnání výsledků mezi psychiatrickými léčebnami a nemocnicemi je uvedeno v obrázku č. 4.

Informace o lécích a jejich vedlejších účincích

Psychiatrické léčebny (graf č. 5)

36 % pacientů (41 osob) z psychiatrických léčeben nebylo informováno o lécích, které užívá. Částečně bylo informováno 5 % pacientů (6 osob).

O vedlejších účincích léků bylo informováno pouze 25 % pacientů (29 osob) hospitalizovaných v psychiatrických léčebnách. 56 % pacientů (65 osob) nebylo vůbec informováno o vedlejších účincích léků.

Všechna zařízení (graf č. 6)

Z celkového počtu všech 192 dotazovaných pacientů nebylo o lécích, které užívá, informováno 27 % (51 osob). Částečně bylo informováno o lécích 7 % pacientů (14 osob). Srovnání výsledků mezi psychiatrickými léčebnami a nemocnicemi je uvedeno v grafu č. 6.

Informace o vedlejších účincích léků (graf č. 7)

O vedlejších účincích léků nebylo informováno 49 % pacientů (95 osob). Pouze 31 % pacientů (59 osob) z celkového počtu 192 pacientů bylo informováno o vedlejších účincích léků.

Hodnocení podmínek léčby

Psychiatrické léčebny

Pouze 9 % z dotázaných pacientů (10 osob) bylo velmi nespokojeno s podmínkami léčby. Spíše spokojeno bylo 43 % pacientů (51 osob). Velmi spokojeno bylo 22 % pacientů (25 osob).

Všechna zařízení (graf č. 8)

Z celkového počtu 192 dotazovaných pacientů bylo velmi nespokojeno s podmínkami léčby pouze 6 % pacientů (11 osob). Spíše spokojeno bylo 41 % pacientů (81 osob). Velmi spokojeno bylo 30 % pacientů (57 osob). Významně se na tomto výsledku podílely nemocnice, kde bylo velmi spokojeno 43 %.

Náměty pacientů na zlepšení

Psychiatrické léčebny

58 % pacientů by uvítalo více informací. Pouze 24 % pacientů (28) má dostatek informací. 59 % pacientů navrhuje zlepšení způsobu komunikace personálu s pacienty. 44 % pacientů navrhuje zlepšit nabídku volnočasových aktivit pro pacienty. Zlepšit zařízení pokojů navrhlo 41 % pacientů, snížit počet pacientů na pokojích navrhlo 42 % pacientů. Zlepšení režimu navrhlo 45 % pacientů.

Všechna zařízení (graf č. 9)

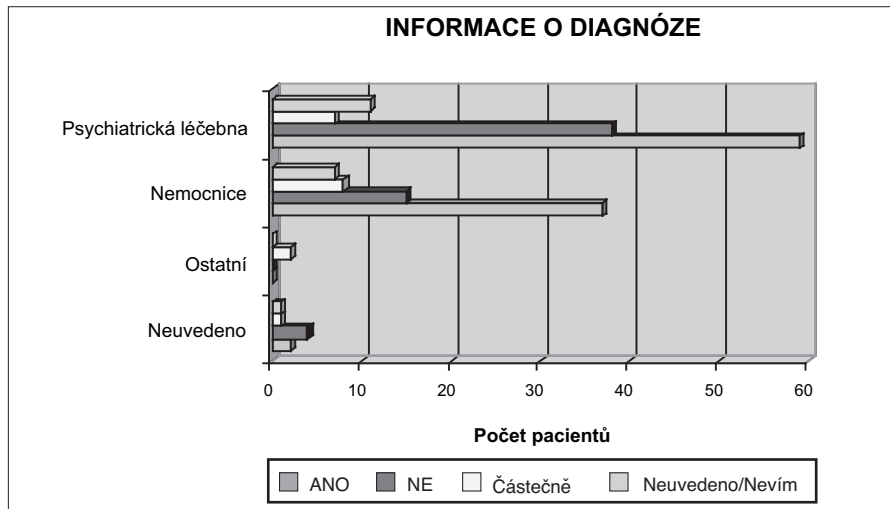
56 % pacientů z celkového počtu dotazovaných by uvítalo více informací. 52 % pacientů navrhuje zlepšení způsobu komunikace personálu s pacienty. 50 % pacientů navrhuje zlepšit nabídku volnočasových aktivit pro pacienty. Zlepšit zařízení pokojů navrhlo 41 % pacientů, snížit počet pacientů na pokojích navrhlo také 41 % pacientů. Zlepšení režimu navrhlo 42 % pacientů.

5. Diskuse

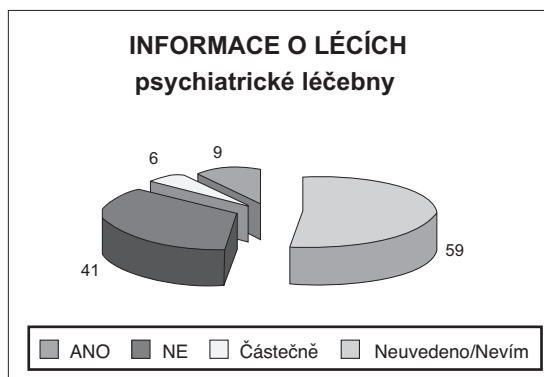
Jsme si vědomi, že interpretace dat z podobných šetření je vždy problematická. Potřeba validnosti dat stoupá s účelem, pro který budou data použita. Přesto by výše uvedená zjištění neměla zapadnout. Výsledky dotazní-

kového šetření, na kterém se sběrem dat podíleli uživatelé psychiatrické péče, se zásadněji neliší od závěrů dříve provedených šetření (Pfeiffer, 2003, Reiter, 2006, Zpráva veřejného ochránce práv, 2008). Na jedné straně je to dobrá zpráva pro psychiatrické pacienty, že se mohou na takovýto šetření

svědčivým argumentem zejména pro zřizovatele, aby zjednal účinnou nápravu? Je poskytnutí většího množství finančních prostředků psychiatrickým léčebnám, jak se stalo dle dostupných informací po zveřejnění zprávy ochránce, ideálním nástrojem, který uspokojivě vyřeší výše diskutované problémy a zjištění v oblasti práv pacientů?

Graf IV: Informace o diagnóze, N = 192

Graf V: Informace o léčích - léčebny, N = 115

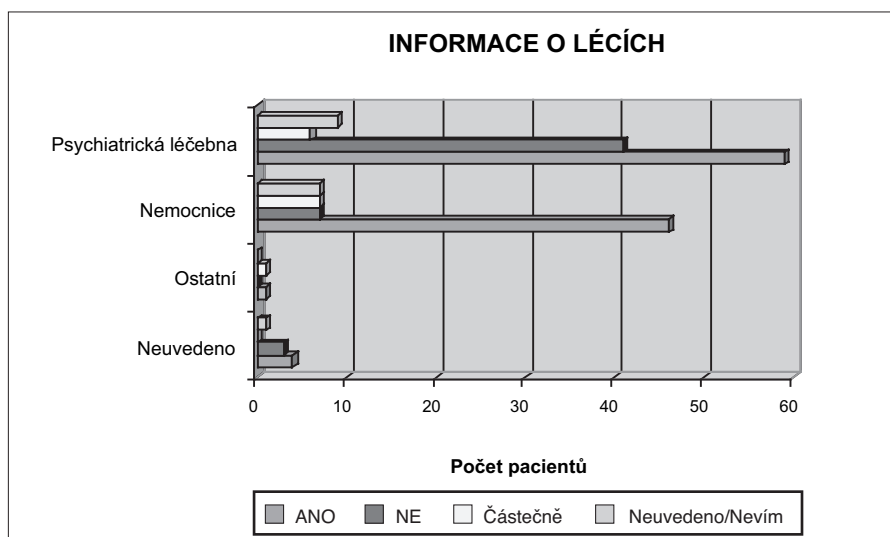
v budoucnu aktivně podílet a pomáhat tím i sobě, na druhé straně je to pro psychiatrické pacienty špatná zpráva, že se po řadu let veřejně ignoruje a de facto i toleruje porušování jejich práv.

V této souvislosti si klademe otázku, co se musí (ještě) stát, aby se situace v oblasti ochrany i do držování práv pacientů hospitalizovaných v psychiatrických léčebnách zásadně zlepšila? Jaký počet pacientů, navštívených léčeben nebo zpráv bude dostatečně pře-

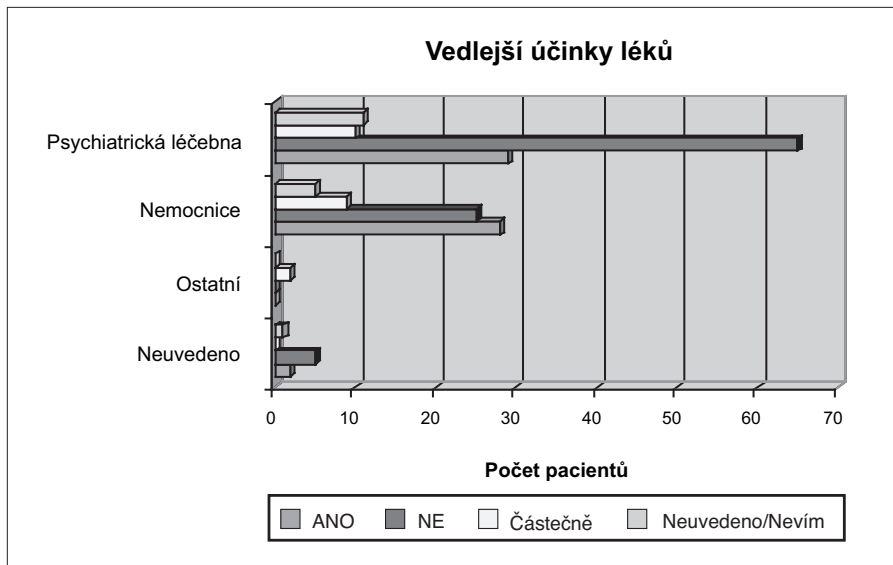
6. Závěry

Poměrně velké množství dat, které se nám podařilo získat, nebylo možné s ohledem na omezený prostor zmínit, natož analyzovat. I když víme, že závěry šetření musíme brát s určitou rezervou, nabylí jsme přesvědčení, že z výzkumu plyne několik významných zjištění:

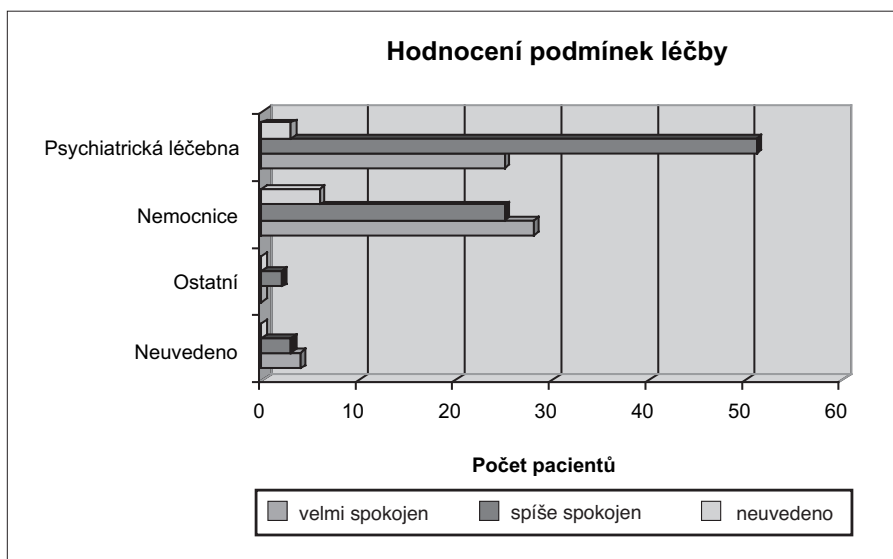
- Šetření potvrdilo, že pacienti v psychiatrických léčebnách nejsou ve vysokém procentu informováni o svých právech během léčby a že nedostávají informace, na které mají právo: informace o nemoci, diagnóze, léčích a jejich vedlejších účincích.
- I přes zjištěné nedostatky, které pacienti vnímají, je poměrně vysoké procento pacientů s podmínkami léčby spíše spokojeno. V tomto ohledu se psychiatrické léčebny nelišily od nemocnic. Významně vyšší rozdíl mezi hodnocením léčeben a psychiatrických oddělení nemocnic byl v počtu velmi spokojených pacientů. V nemocnicích bylo velmi spokojeno 43 % z dotázaných pacientů a v psychiatrických léčebnách pouze 22 % z dotázaných pacientů.
- Pacienti uváděli řadu námětů na zlepšení. Pouze část navrhovaných změn (např. materiální vybavení) by vyžadovala zvýšené finanční výdaje. Zlepšení informovanosti pacientů v oblasti jejich práv a ve vztahu k léčbě, zlepšení způsobu komunikace s pacienty, změny v režimu a v množství času věnované pacientům, je možné uskutečnit i za stávajících podmínek.
- Domníváme se, že výzkum prokázal, že i mezi psychiatrickými pacienty lze provádět měření spokojenosti s poskytovanou péčí v léčebnách a že lze používat výsledky dotazníků k hodnocení kvality péče.
- Do monitorování práv pacientů v psychiatrických léčebnách a do sledování kvality péče (spokojenosti) lze zapojit nevládní neziskové organizace sdružující uživatele psychiatrické péče.
- Nedostatek dat a informací o kvalitě zdravotní péče je dle našeho názoru jednou z hlavních příčin, proč podmínky a způsob péče o osoby s duševní poru-

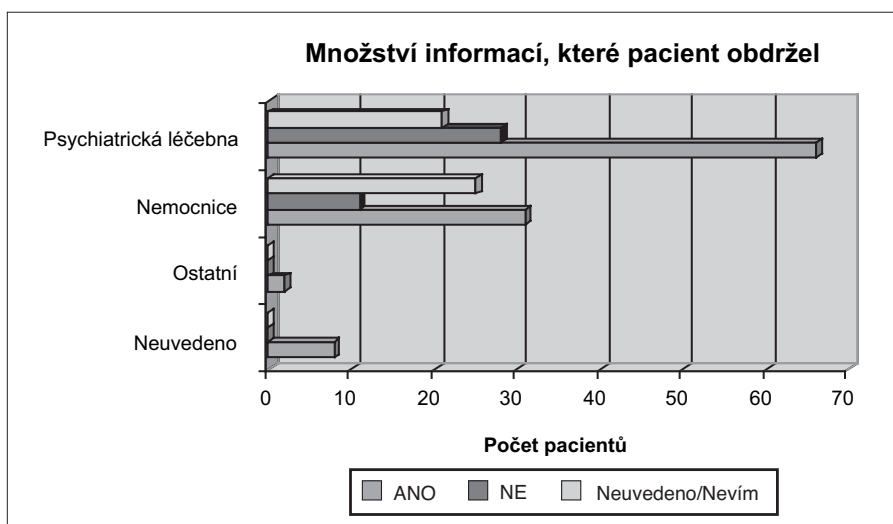
Graf VI: Informace o léčích, N = 192

Graf VII: Informace o vedlejších účincích léků, N = 192

Graf VIII: Spokojenost s podmínkami během léčby, N = 192

Graf IX: Náměty pacientů na zlepšení – množství informací, N = 192

chou v psychiatrických léčebnách neodpovídají potřebám hospitalizovaných pacientů a moderním trendům v péči o osoby s duševní poruchou.

- Reprezentativní šetření týkající se kvality péče v jednotlivých psychiatrických léčebnách, srovnání všech léčeben navzájem a srovnání kvality péče v léčebnách s péčí v nemocnicích nebylo dosud provedeno. To jsou směry, kudy by se měl ubírat další výzkum.

SOUHRN

Úvod: Článek se zabývá problematikou kvality péče v psychiatrických léčebnách v kontextu práv hospitalizovaných pacientů a práv osob s duševní poruchou. V práci jsou analyzovány dostupné poznatky o podmínkách péče, ochraně a dodržování práv pacientů v psychiatrických léčebnách a diskutovány příčiny existujících problémů v kontextu celého systému péče o osoby s duševní poruchou v České republice.

Metody: Byla použita metoda analýzy právního rámce, sekundární analýza výsledků výzkumů ke kvalitě péče v psychiatrických léčebnách, sekundární analýza zpráv monitorujících práva pacientů v léčebnách a vlastní dotazníkové šetření mezi pacienty.

Výsledky: Empirické šetření potvrdilo, že vysoké procento pacientů v psychiatrických léčebnách není informováno o svých právech během léčby. Pacienti nedostávají informace, na které mají právo: informace o nemoci, o diagnóze, léčbě a jejich vedlejších účincích. Ačkoliv je převážná většina pacientů s podmínkami léčby v psychiatrických léčebnách spíše spokojena, pacienti by uvítali zlepšení podmínek léčby, zlepšení způsobu komunikace mezi nimi a personálem a vyšší míru informovanosti o léčbě, o jejím průběhu a o právech pacienta. **Závěry:** Pouze část změn navržených pacienty (např. materiální vybavení) by vyžadovala zvýšené finanční výdaje. Zlepšení informovanosti pacientů v oblasti jejich práv a ve vztahu k léčbě, zlepšení způsobu komunikace s pacienty, změny v režimu a v množství času věnovaného pacientům, je možné uskutečnit i za stávajících podmínek. Nodostatek dat a informací o kvalitě zdravotní péče je jednou z hlavních příčin, proč podmínky a způsob péče v psychiatrických léčebnách neodpovídají potřebám hospitalizovaných pacientů a moderním trendům v péči o osoby s duševní poruchou. Mezi hospitalizovanými psychiatrickými pacienty lze provádět měření spokojenosti s poskytovanou péčí v léčebnách a výsledky využívat k hodnocení kvality péče. Pro monitorování práv pacientů lze využít i nevládní neziskové organizace sdružující uživatele psychiatrické péče.

Klíčová slova: duševní zdraví, práva pacienta, práva osob s duševní poruchou, kvalita péče, hodnocení, psychiatrické léčebny

Práce byla zpracována v rámci podpory řešení výzkumného záměru FSV UK „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ – MSM 0021620841.

Literatura (II. část)

25. Doporučení Rady Evropy K zajištění ochrany lidských práv a důstojnosti jedinců s duševní poruchou, zejména pacientů nedobrovolně umístěných v psychiatrickém zařízení. Štrasburk: 2001.
26. Haškovcová, H. Práva pacientů – komentované vydání. Havířov: Nakladatelství A. Kutilové, 1996.
27. Knapp, M., McDaid, D., Mossialos, E., Thornicroft, G. (ed.) Mental health policy and practice across Europe. European Observatory on Health Systems and Policies Series). Berkshire: Open University Press, 2007.
28. McDaid, D. Mental Health I: Key issues in the development of policy and practice across Europe. In Policy brief. WHO, 2005. ISBN 0 335 21467 3.
29. McDaid, D., Thornicroft, G. Mental health II: Balancing institutional and community-based care. In Policy brief. WHO, 2005. ISBN 0 335 21467 3.
30. Ripová, L. Ochrana práv duševně nemocných v České republice z perspektivy Světové zdravotnické organizace. In Kvalita života a zdravotně sociální péče: Sborník č. 5/2002. Kostelec nad Černými lesy: IZPE, 2002. s. 31–56. ISSN 1213-8096.
31. Rybová, L. Úroveň ochrany práv osob zbavených či omezených ve způsobilosti k právním úkonům v ČR. In Sborník příspěvků ze seminářů pořádaných v rámci projektu Život do svých rukou. Praha: QUIP, 2007. s. ISBN 80-903921-0-5.
32. Rybová, L., Bražínová, A., Baudiš, P., Háva, P., Kružík, L., Nawka, P., Potůček (2008) Mental Health Policy and Legislation. In: Potůček, Martin - Scheffler, Richard. Mental health care reform in the Czech and Slovak Republics, 1989 to the present. I. vyd. Prague: Karolinum Press, 2008. 258 s. ISBN 978-80-246-1466-3.
33. Rybová, L. Co viděl ombudsman v psychiatrických léčebnách. Esprit, 2008, 12, č. 9–10, s. 8.
34. World Health Organization (2003). Quality Improvement for Mental Health. Geneva: 2003. ISBN 92- 4-154597-6.
35. World Health Organization. Mental Health Legislation and Human Rights. Mental Health Policy and Service Guidance Package. Geneva: 2003. ISBN 92-4-154595-x.
36. World Health Organization. Advocacy for Mental Health. Mental Health Policy and Service Guidance Package. Geneva: 2003. ISBN 92 -4 -154590 -9.
37. Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2000. Sekretariát Rady vlády ČR pro lidská práva. (www.vlada.cz) ■